

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

IV. ÚS 151/04-25

Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí 6. októbra 2004 v senáte zloženom z predsedu Jána Lubyho a zo sudcov Juraja Horvátha a Jána Mazáka prerokoval sťažnosť P. K., bytom H., zastúpeného advokátkou JUDr. M. S., B., vo veci porušenia jeho základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov podľa čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky postupom Okresného súdu Prievidza v konaní vedenom pod sp. zn. 11 C 41/97 a takto

r o z h o d o l :

1. Základné právo P. K. na prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov podľa čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky postupom Okresného súdu Prievidza v konaní vedenom pod sp. zn. 11 C 41/97 p o r u š e n é b o l o .

2. Okresnému súdu Prievidza p r i k a z u j e , aby v konaní vedenom pod sp. zn. 11 C 41/97 konal bez zbytočných prietáhov.

3. P. K. priznáva primerané finančné zadosťučinenie vo výške 70 000 Sk (slovom sedemdesiatisíc slovenských korún), ktoré je Okresný súd Prievidza povinný mu zaplatiť do dvoch mesiacov od doručenia tohto nálezu.

4. Okresný súd Prievidza je povinný uhradiť P. K. trovy právneho zastúpenia vo výške 9 342 Sk (slovom deväťtisícristoštyridsaťdva slovenských korún) na účet jeho právnej zástupkyne JUDr. M. S., B., do dvoch mesiacov od doručenia tohto nálezu.

O d ô v o d n e n i e :

I.

Ústavný súd Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) uznesením z 5. mája 2004 prijal na ďalšie konanie sťažnosť P. K. (ďalej len „sťažovateľ“), bytom H., v ktorej tvrdil, že postupom Okresného súdu Prievidza (ďalej len „okresný súd“) v konaní vedenom pod sp. zn. 11 C 41/97 bolo porušené jeho základné právo na prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov podľa čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“).

Sťažovateľ okrem vyslovenia porušenia jeho základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov podľa čl. 48 ods. 2 ústavy požaduje, aby ústavný súd prikázal okresnému súdu konať bez zbytočných prietáhov, zaplatiť mu primerané finančné zadosťučinenie vo výške 300 000 Sk a úhradu trov konania.

Ústavný súd so súhlasom účastníkov konania podľa čl. 30 ods. 2 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) upustil v danej veci od ústneho pojednávania.

Sťažovateľ vidí zbytočné prietahy v konaní pred okresným súdom v tom, že po podaní žaloby 19. marca 1997 o náhradu za stratu na zárobku po pracovnom úraze okresný súd dosiaľ vo veci nerozhodol, prvé pojednávanie nariadil po viac ako dvoch

rokoch a ďalšie dve pojednávania boli v roku 2002 a 2003 a odvtedy okresný súd vo veci nekoná. Sťažovateľ poukázal aj na to, že okresný súd uznal jeho sťažnosť na postup v konaní za dôvodnú.

Nárok na primerané finančné zadost'učinenie sťažovateľ odôvodnil zlými sociálnymi pomermi, v ktorých čaká v stave právnej neistoty už viac ako sedem rokov na rozhodnutie o jeho rente.

Okresný súd vo veci k právnej a skutkovej zložitosti sporu uviedol:

„Predmetnú vec charakterizuje skutková zložitost' sporu, vychádzajúca z právnej povahy veci a to nároku navrhovateľa na náhradu za stratu na zárobku po skončení pracovnej neschopnosti. V konaní je potrebné posúdiť zdravotný stav navrhovateľa, jeho zdravotnú spôsobilost' a vplyv pracovného úrazu, od ktorého odvíja žalovaný nárok (úraz zo dňa 25. 11. 1992) na jeho celkovú pracovnú spôsobilost'.

Toto posúdenie je o to zložitejšie, že až v priebehu konania vyšla najavo skutočnosť, že navrhovateľ utrpel aj nepracovný úraz (z 20. 05. 1997), ktorý nepochybne ovplyvnil invaliditu navrhovateľa a tým aj jeho pracovnú spôsobilost'. Práve zisťovanie okolnosti ohľadom zdravotného stavu navrhovateľa, jeho pracovného a nepracovného úrazu rôznymi čiastkovými zisteniami od sociálnej poisťovne, príslušných ošetrojúcich lekárov navrhovateľa, bolo časovo náročným a potrebným pre získanie podkladov na nariadenie znaleckého dokazovania.

Vzhľadom na právnu povahu sporu – nárok na náhradu za stratu na zárobku po skončení PN – možno označiť vec i za právne zložitú. Navrhovateľ od samého počiatku sporu spochybňuje ustálenie rozhodného obdobia pri výpočte náhrady zo strany odporcu, ako aj spôsob výpočtu priemerného zárobku rozhodného pre výpočet náhrady. Pritom uplatňuje nároky takmer za 9 - ročné obdobie. Z hľadiska právneho je dôležité posúdenie či pokles zárobku navrhovateľa predovšetkým v dôsledku jeho preradenia na ľahšiu prácu, je v príčinnej súvislosti s jeho pracovným úrazom, resp. je v dôsledku nepracovného úrazu. Preto základ nároku navrhovateľa bude možné ustáliť až po nariadenom znaleckom

dokazovaní z odboru zdravotníctva, kde sa viacerými odbornými vyšetreniami bude zisťovať zdravotný stav navrhovateľa za viacročné časové obdobie.

V prípade, že základ nároku na náhradu škody na zdraví navrhovateľa by bol daný, vystupujú do popredia ďalšie právne zložitosti a to ustálenie rozhodného obdobia pre výpočet straty na zárobku, výpočet priemerného zárobku navrhovateľa v rozhodnom období, valorizácia priemerného zárobku rozhodného pre výpočet náhrady straty na zárobku.

V tejto súvislosti poukazujem na to, že spôsob použitia príslušného valorizačného predpisu (kedy prvý krát uplatniť valorizáciu, vzhľadom na ustanovenie § 1 ods. 1 Zákona č. 320/1993 Z. z.) aj vzhľadom na rozdielnu prax sociálnej poisťovne a jednotlivých zamestnávateľov spôsobuje v takýchto konaniach obtiažnosť. Ďalej aj v súvislosti so zmenou spôsobu valorizácie (od 01. 07. 2003 sa valorizuje valorizovaný priemerný zárobok, kým dovtedy sa valorizoval len priemerný zárobok z rozhodného obdobia) sa stáva konkrétny výpočet náhrady náročnejší. Osobitnú obtiažnosť spôsobuje aj vzhľadom na zmenu právnych predpisov zohľadňovanie príjmu poškodeného zamestnanca vo forme poberaného invalidného dôchodku úrazového.

Ani v praxi Najvyššieho súdu SR, ani odvolacími súdmi nebola riešená otázka úpravy a zvyšovania invalidných dôchodkov. Podľa ustanovenia § 195 ods. 1 Z. z. v znení do 01. 04. 2002, náhrada za stratu na zárobku po skončení PN sa poskytovala zamestnancovi v takej výške, aby spolu s jeho zárobkom po pracovnom úraze s pripočítaním prípadného invalidného alebo čiastočného invalidného dôchodku poskytovaného z toho istého dôvodu sa rovnala jeho priemernému zárobku pred vznikom škody. Pritom sa okrem iného neprihliadalo na zvýšenie priznaných dôchodkov podľa predpisov o sociálnom zabezpečení.

Úprava dôchodkov je osobitnou úpravou (fakticky ide o zmenu príslušných ustanovení zákona upravujúcich výšku dôchodku).

Zvýšenie dôchodkov sa uskutočňuje na základe predpisov sociálneho zabezpečenia, pričom bolo potrebné dôsledne rozlišovať tieto dva inštitúty odlišné pojmovo, ale aj z hľadiska konštrukcie výpočtu ale najmä z hľadiska časového momentu. Zvýšenie ku dňu, od ktorého sa dôchodok zvyšuje - k čomu súd prihliadať nemohol – úprava ku dňu priznania dôchodku, ku ktorej súd pri výpočte náhrady škody prihliadať mal.

Uvedená problematika sa vyriešila až Zákonníkom práce účinným od 01. 04. 2002. Keďže nároky navrhovateľa sú uplatnené už od roku 1994, bude potrebné sa aj touto právne zložitou otázkou zaoberať. Celkové posúdenie nároku navrhovateľa za stavu, že súčasná právna úprava nerieši poškodených zamestnancov, ktorí utrpeli pracovný úraz alebo im bola zistená choroba z povolania a popri tom nastúpi aj iné všeobecné ochorenie, ktoré taktiež vplýva na pracovnú spôsobilosť, je preto komplikovaným. Ako predbežnú otázku v prípade navrhovateľa súd skúma aj dôvod invalidity, pretože len v súvislosti s invaliditou navrhovateľa v dôsledku pracovného úrazu mu vzniká nárok za stratu na zárobku. K právnej zložitosti možno pripísať aj dĺžku nárokového obdobia navrhovateľa pred podaním návrhu a v priebehu celého konania, s čím je spojený rozsiahli výpočet náhrady za stratu na zárobku pri zohľadnení jednotlivých zmien v dôsledku redukcie priemerného zárobku, zmeny valorizácie, zmeny súvisiace s úpravou a so zvyšovaním dôchodkov, zisťovaním skutočného príjmu za každý jednotlivý mesiac (zárobok navrhovateľa je za každý mesiac rôzny).

Vo všeobecnosti možno povedať, že spory o náhradu za stratu na zárobku po skončení pracovnej neschopnosti a ich riešenie nie je v súdnej praxi ustálené, vzhľadom na rôznorodosť situácií, ktoré nastávajú u poškodených zamestnancov. Existujúca právna úprava, predovšetkým do 01. 01. 2004 spôsobovala v súdnej praxi rôzne výkladové problémy.

S účinnosťou Zákona č. 461/2003 o sociálnom poistení od 01. 01. 2004 a jeho prechodným ustanovením - § 272 ods. 1, 5 - preberá výplatu plnení vyplývajúcich zo zodpovednosti zamestnávateľa za škodu pri pracovných úrazoch sociálna poisťovňa. Práve v posudzovanom spore odmieta sociálna poisťovňa vstúpiť do konania len pre nesplnenie povinnosti zo strany odporcu, odovzdať jej príslušné doklady. Pritom od 01. 01. 2004 dochádza k zásadnej zmene tak v pomenovaní, ako aj vo výpočte náhrady za stratu na zárobku, kedy tento nárok sa už stáva úrazovou dávkou a rozhoduje o ňom len sociálna poisťovňa.“

K správaniu sťažovateľa ako žalobcu okresný súd uviedol:

„Postupu navrhovateľa od podania návrhu na začatie konania až doposiaľ možno čiastočne pripísať určitý podiel na celkovej dĺžke konania. Navrhovateľ predovšetkým na začiatku konania riadne nepreukázal spôsob výpočtu uplatneného nároku, spôsob určenia rozhodného obdobia pre výpočet náhrady. Viackrát upravoval žalovaný nárok, čiastočne ho späťvzal, následne rozširoval a menil aj čo do spôsobu uplatnenia valorizácie. V konaní vyšlo najavo bez výslovného upozornenia navrhovateľa, že utrpel aj nepracovný úraz, ktorý nakoniec založil u neho aj dôvod invalidity, ktorá skutočnosť je veľmi významná pre priznanie uplatneného nároku.“

Ústavný súd z obsahu spisu okresného súdu sp. zn. 11 C 41/97 a predloženého vyjadrenia okresného súdu zistil:

Konanie začalo podaním žaloby 20. marca 1997, v ktorej sťažovateľ uplatnil nárok na náhradu za stratu na zárobku po skončení práceneschopnosti za obdobie od februára 1994 do januára 1997 v sume 108 504 Sk s príslušenstvom.

Do nariadenia prvého pojednávania, ktoré sa konalo 5. augusta 1999, okresný súd žiadal len o vyjadrenie k žalobe. Pojednávanie 5. augusta 1999 bolo po vypočutí účastníkov konania odročené na neurčito za účelom predloženia potrebných listinných dokladov (mzdových listov navrhovateľa, časti príslušnej kolektívnej zmluvy).

Ďalšie pojednávanie bolo nariadené na 23. mája 2003 a do jeho nariadenia okresný súd žiadal o predloženie listinných dôkazov, o upresnenie žalovaného nároku a súvisiacich nárokov a žalobca (sťažovateľ v konaní pred ústavným súdom) rozširoval žalobu o zročné sumy uplatneného nároku za stratu na zárobku. Na pojednávaní 23. mája 2003 bola pripustená zmena návrhu, pojednávanie bolo odročené za účelom zistenia ďalších okolností ohľadom preradenia navrhovateľa na inú prácu. Po tomto pojednávaní okresný súd zisťoval okolnosti zdravotného stavu žalobcu dopytmi adresovanými lekárovi žalobcu a Sociálnej poisťovni.

Dňa 21. júla 2004 bolo uznesením okresného súdu sp. zn. 11 C 41/1997 nariadené znalecké dokazovanie z odboru zdravotníctva na určenie príčiny invalidity navrhovateľa od

1. júna 1998, ako aj miery podielu následkov pracovného úrazu z 25. novembra 1992 na invalidite navrhovateľa.

Vo veci dosiaľ nebol vynesенý rozsudok ani iné rozhodnutie, ktorým by končilo konanie pred okresným súdom.

II.

Ústavný súd podľa čl. 127 ods. 1 ústavy rozhoduje o sťažnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb, ak namietajú porušenie svojich základných práv alebo slobôd, alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd.

Podľa ods. 2 citovaného článku ústavy ak porušenie práv alebo slobôd vzniklo nečinnosťou, ústavný súd môže prikázať, aby ten, kto tieto práva alebo slobody porušil, vo veci konal.

Podľa odseku 3 citovaného článku ústavy môže ústavný súd svojím rozhodnutím, ktorým vyhovie sťažnosti, priznať tomu, koho práva podľa odseku 1 citovaného článku ústavy, boli porušené, primerané finančné zadosťučinenie.

Podľa ustanovenia čl. 48 ods. 2 prvej vety ústavy „Každý má právo, aby sa jeho vec verejne prerokovala bez zbytočných prietahov...“.

Účelom základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov je podľa ustálenej judikatúry ústavného súdu odstránenie stavu právnej neistoty, v ktorej sa nachádza osoba domáhajúca sa rozhodnutia všeobecného súdu. Samotným prerokovaním veci na súde sa právna neistota osoby domáhajúcej sa rozhodnutia neodstraňuje. K stavu právnej istoty dochádza zásadne až právoplatným rozhodnutím súdu alebo iným zákonom predvídaným

spôsobom, ktorý znamená nastolenie právnej istoty inak ako právoplatným rozhodnutím súdu.

Otázku existencie zbytočných priet'ahov v konaní a porušenia základného práva podľa čl. 48 ods. 2 ústavy ústavný súd podľa svojej konštantnej judikatúry (napr. II. ÚS 813/00, IV. ÚS 74/02) skúma vždy s ohľadom na konkrétne okolnosti prípadu podľa:

- a) právnej a faktickej zložitosti veci, pričom zohľadňuje aj to, o čo sťažovateľovi ide pri uplatňovaní základného práva na súdnu ochranu,
- b) správania účastníka konania,
- c) spôsobu, akým v konaní postupoval súd.

ad a) Predmetom konania je nárok na náhradu za stratu na zárobku po skončení práceneschopnosti. Ide o sporové konanie. Z hľadiska skutkovej a právnej zložitosti takého sporu treba na jednej strane uviesť, že takéto spory sú považované za skutkovo i právne zložité, avšak všeobecne súdy majú dostatok skúseností s prejednávaním a rozhodovaním takýchto sporov, čo vyplýva z rozsiahlej judikatúry k týmto sporom, ktorá obsahuje aj podrobné rozbor a metodiky postupov pri dokazovaní a najmä výpočtoch. Preto ústavný súd zohľadnil do istej miery pri skúmaní zbytočných priet'ahov aj charakter sporu, v ktorom je sťažovateľ žalobcom. Na druhej strane je potrebné uviesť, že takýto pracovnoprávny spor vyžaduje od všeobecného súdu osobitne starostlivý prístup, pretože v tomto konaní sa poskytuje ochrana (ak je nárok opodstatnený) právam, ktoré súvisia so živobytím a existenčnými otázkami. Napokon nárok sťažovateľa je nárokom súvisiacim aj s pracovným úrazom a invaliditou v podmienkach práce baníka.

ad b) Okresný súd poukázal na to, že sťažovateľ prispel k priet'ahom v konaní tým, že upravoval nárok, menil ho, spresňoval výpočty a neuviedol aj existenciu nepracovného úrazu, ktorý nepochybne ovplyvnil jeho invaliditu. Ústavný súd neakceptuje tieto námietky okresného súdu.

Za viac ako 28 mesiacov od podania žaloby okresný súd urobil len to, že zaslal žalobu na vyjadrenie žalovanému. Na prvom pojednávaní okresný súd odročil vec na neurčito bez toho, aby už na tomto pojednávaní, ale aj pred ním (doba viac ako dvoch rokov by na to zjavne postačovala) ujasnil všetky otázky spojené s uplatneným nárokom, tak ako to vyplýva z dostupnej judikatúry v týchto sporoch, a zabezpečil dôkazné prostriedky nevyhnutné na zistenie skutkového stavu, ktoré, ako to ústavný súd zistil, vyplývali z obsahu žaloby doručenej okresnému súdu v marci 1997, ako aj jej príloh.

ad c) Tretím kritériom, uplatnením ktorého ústavný súd zisťoval, či v uvedenom konaní došlo k zbytočným priet'ahom, bol postup okresného súdu v spore. Ústavný súd na základe zistení o úkonoch okresného súdu v posudzovanom spore konštatuje, že okresný súd za dobu viac ako siedmich rokov vykonal dve pojednávania a nariadil znalecké dokazovanie. Z jeho postupu vyplýva, že po začatí konania bol viac ako dva roky nečinný. Po prvom pojednávaní v roku 1999 trvalo viac ako štyri roky, kým nariadil ďalšie pojednávanie, a medzitým urobil len jednoduché úkony (zadovažovanie správ a vyjadrení nemá žiaden komplikovaný priebeh), ktoré sa dali vykonať už počas prípravy prvého pojednávania, najmä ak sa vezme do úvahy, že od podania žaloby do prvého pojednávania uplynulo 28 mesiacov. Preto aj dobu od prvého pojednávania do druhého pojednávania v roku 2003 treba považovať za dobu nečinnosti a úkony urobené počas tejto doby za úkony, ktoré sa dali vykonať za primeranejší čas. Napokon dobu od pojednávania v roku 2003 do nariadenia znaleckého dokazovania v júli 2004, t. j. viac ako jeden rok, treba považovať za obdobie nečinnosti, počas ktorého boli opäť urobené len úkony, ktoré sa mali urobiť už v štádiu prípravy prvého pojednávania.

Ústavný súd pripomína, že po viac ako siedmich rokoch nebol vynesený vo veci rozsudok a vec je ešte len v štádiu dokazovania.

Z uvedeného vyplýva, že postup okresného súdu je poznačený nečinnosťou ako celok a bez ohľadu na dve pojednávania je stav konania taký, že sa zisťuje len skutkový stav potrebný na rozhodnutie vo veci samej. Ústavný súd zdôrazňuje, že úkony, ktoré okresný súd urobil, boli jednoduché dopyty, ktoré sa mohli a mali vykonať podľa § 114

Občianskeho súdneho poriadku už v rámci prípravy prvého pojednávania. Napokon okresný súd nevenoval pozornosť ani tomu, o aký citlivý spor pre sťažovateľa ide. Preto ústavný súd dospel k záveru, že okresný súd v konaní vedenom pod sp. zn. 11 C 41/97 porušil základné právo sťažovateľa na konanie bez zbytočných prietahov zaručené čl. 48 ods. 2 ústavy.

III.

Vzhľadom na to, že ústavný súd rozhodol, že došlo k porušeniu základného práva sťažovateľa na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov podľa čl. 48 ods. 2 ústavy, prikázal v zmysle § 56 ods. 3 písm. a) zákona o ústavnom súde okresnému súdu, aby vo veci sp. zn. 11 C 41/97 konal bez zbytočných prietahov.

Sťažovateľ žiadal o priznanie primeraného finančného zadosťučinenia vo výške 300 000 Sk.

Pri určení výšky primeraného finančného zadosťučinenia ústavný súd vychádzal zo zásad spravodlivosti, z ktorých vychádza aj Európsky súd pre ľudské práva, keď priznáva spravodlivé finančné zadosťučinenie podľa čl. 41 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd so zreteľom na konkrétne okolnosti prípadu. Súčasne sa pritom riadil úvahou, že cieľom primeraného finančného zadosťučinenia je zmiernenie nemajetkovej ujmy. Hoci ústavný súd prikázal okresnému súdu, aby v napadnutom súdnom konaní konal bez zbytočných prietahov, je toho názoru, že porušenie základného práva sťažovateľa podľa čl. 48 ods. 2 ústavy nemožno účinne odstrániť len uplatnením tejto jeho právomoci. V dôsledku toho považoval preto za potrebné rozhodnúť o priznaní primeraného finančného zadosťučinenia.

Pri rozhodovaní o návrhu sťažovateľa na priznanie finančného zadosťučinenia ústavný súd vychádzal z toho, že sťažovateľ si uplatnil nárok na ochranu základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov v spore, ktorého doterajšie trvanie nemožno ničím ospravedlniť. Podľa ústavného súdu nemožno spravodlivo žiadať od sťažovateľa, aby čakal na výsledok súdneho sporu, v ktorom sa rieši náhrada za stratu na zárobku po

skončení práceneschopnosti, viac ako sedem rokov a stav konania bol taký, aký zistil ústavný súd v konaní pred ním. Sťažovateľ oprávnene z takéhoto postupu okresného súdu pociťuje právnu neistotu. Ústavný súd vychádzal aj z pohľadu sťažovateľa na celú situáciu, ako aj z princípov spravodlivosti a zo spôsobu zavŕšenia ochrany základných práv každej oprávnenej osoby. Ústavný súd preto dospel k záveru, že primerané finančné zadost'učinenie vo výške 70 000 Sk, ktoré je okresný súd povinný zaplatiť v súlade s výrokom tohto nálezu, je primeranou sumou spojenou s porušením základného práva sťažovateľa.

Ústavný súd rozhodol o úhrade trov konania úspešného sťažovateľa, ktoré mu vznikli v dôsledku právneho zastúpenia pred ústavným súdom advokátkou. Podľa § 36 ods. 2 zákona o ústavnom súde ústavný súd priznal sťažovateľovi úhradu trov konania v hodnote 9 342 Sk za dva úkony právnej služby (prípravu a prevzatie veci, písomné vyhotovenie sťažnosti). Ústavný súd súčasne priznal právnej zástupkyňi sťažovateľa dvakrát náhradu režijného paušálu po 136 Sk (vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 163/2002 Z. z. o odmenách a náhradách advokátov za poskytovanie právnych služieb).

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 6. októbra 2004